

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

Մ Ե Լ Գ Ո Ն Ե Ա Ն
ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

Փա՛ռք ու պատի՛ւ յաւիտեան՝

Լուսոյ անշէջ վառարան՝

Կրթարանին Մեղգոնեան.

Փա՛ռք ու պատի՛ւ յաւիտեան:

Մ. Կ. Հ. Բայկերգ

Քառասունհինգ տարիներ առաջ, 13 Փետրուար 1926-ին, խաղաղ եւ գեղեցիկ Կիպրոսի մայրաքաղաքէն քիչ մը հեռու՝ Ժեռուտ բլուրի մը վրայ իր գոները կը բանար Մեղգոնեան Կրթական Հաստատութիւնը, ընդունելու առաջին հարիւրեակը աշակերտներու՝ հաւաքուած գլխաւորաբար Սուրիոյ, Լիբանանի եւ Պաղեստինի որբանոցներէն: Հաստատութեան բացումը լրումն էր բարերարութիւններու այն շարքին, զոր երկու համեստ եւ աշխատասէր եղբայրներ, Կարապետ եւ Գրիգոր Մեղգոնեան, տարիներ շարունակ կատարել էին անաղձուկ, հասնելով նախ դաւառի Հայութեան կրթական պէտքերուն (Յարբերդի մէջ թլկատինցի իր դպրոցը կը պահէր շնորհիւ Մեղգոնեաններու նիւթական օժանդակութեան), եւ ապա Եգիպտոսի Հայ գաղութի օրըստօրէ աճող պահանջներուն:

Իմաստուն հեռատեսութեամբ Մեղգոնեան եղբայրները գիտակցել էին թէ արտասահմանի մէջ անհրաժեշտ էր ունենալ այնպիսի մեծ հաստատութիւն մը, ուր հաւաքուէին Եղեռնի բազմահազար որբերուն ամենէն տաղանդաւորները՝ հայեցի հիմնական կրթութիւն ստանալու եւ պատրաստուելու այն գծուարին պայքարին, որ Սփիւռքի հայութեանը պիտի ըլլար շատ մօտիկ ապագային: Եւ, դարձեալ իմաստուն կարգադրութեամբ մը, Ադա Կարապետ իր ամբողջ հարստութիւնը՝ 600,000 անգլիական հընչուն ոսկի, կը յանձնէր Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան՝ որպէս կտակահատար եւ յանձանձիշ, պայմանով որ տարեկան յատկացումներ ըլլային նոյն գումարէն՝ Հայաստանի Պետ. Համալսարանին, Երուսաղէմի Պատրիարքարանին՝ Ժառանգաւորաց Վարժարանի եւ Ընծայարանի մէջ «Մեղգոնեան Սաներ»ու մասնաւոր դասարանի մը կազմութեան համար, Պոլսոյ Պատրիարքարանին եւ Ազգային հիւանդանոցին, եւ, ի վերջոյ, Աղեքսանդրիոյ մէջ Մեղգոնեան Մանկապարտէզի մը կառուցման համար:

Լազարեաններու, Մուրատ-Ռափայէլեաններու, Սանասարեաններու այս արժանաւոր ընկերակիցը, Կարապետ Մեղգոն-

եան, 1920-ին վախճանած իր եղբոր նման տիպարն էր համեմատութեան, որ իր անզուգական բարերարութեան մէջ կը տեսնէր միայն իրազործումը բարի եւ ազգանուէր նպատակի մը, — ծրագրի մը՝ յղացուած իր եւ իր եղբորը սրտին մէջ եւ գործադրութեան դրութեամբ այնքան պարզութեամբ եւ լռութեամբ: Ոչ հետամուտ փառքի եւ պատուանուններու, մեծահոգի այս բարերարը ապրեցաւ աւելի քան պարզուկ կեանք մը, իր կտակով իրեն յատկացուած տարեկան հինգ հազար եգիպտական ոսկիին մեծ մասն իսկ նուիրարեցելով այս կամ այն հաստատութեան կամ բարենպաստակ ձեռնարկին: Այդ գումարէն էր որ, մինչեւ իր մահը 1934-ին, ան տարեկան հազար սթէրլին վճարեց Կիլիկիոյ Կաթողիկոսարանին: Եւ, թերեւս նախախնամական տնօրինութեամբ մը, ապրեցաւ բաւական տարիներ՝ հո՛ն, իր կառուցած Տան մէջ, իր աչքերով տեսնելու բարիքը որ կը բաշխուէր անսակարկ հայ տղոց, ինք որ չէր ունեցած երջանկութիւնը զաւակ մը իր կուրծքին սեղմելու:

Եւ հիմա, հարիւրաւոր աշակերտներու տունը դարձած Հաստատութեան մեծանիստ գոյգ շէնքերուն միջեւ, ծաղիկներով եւ ծառերով չրջապատուած, կը հանգչի ան իր եղբոր հետ, հո՛ն, այդ Դամբանին մէջ, բոլորին սիրոյն եւ գուրգուրանքին առարկայ: Եւ ապահովաբար ամէն Յունուարի, Յովհաննու Կարապետի ծննդեան տօնին, իրենց չիրիմին շուրջ հաւաքուած տղոց եւ աղջիկներու գոհարանական երգերը կը լսեն իրենց սիրտերը եւ հառնեն բոլոր խունկին որ կը բարձրանայ, իրրեւ օրհներգ եւ փառաբանութիւն, իրրեւ հին թէ նոր հազարաւոր աշակերտներու երախտագիտութիւն, իրրեւ զաւակներու կողմէ իրենց հօր ընծայուած ամենէն թանկագին ընծայ:

* * *

Մեկգոնեան կրթարանը սկզբնապէս որբանոց մըն էր, ուր տալաստան գտան հարիւրաւոր պատանիներ առաջին տարիներուն: Որբանոցի զաղափարը մնաց հայերու մտքին մէջ նոյնիսկ այն օրերուն, երբ հաստատութիւնը վերածուեցաւ երկրորդական վարժարանի մը 1934-ին, Գրիգոր Կիրակոսեանի տնօրէնութեան տակ, եւ ուր սկսան ընդունուիլ արտասահմանի բոլոր գաղութներէն տաղանդաւոր եւ յառաջադէմ աղքատիկ ուսանողներ: Հոն իրենց մտքին եւ հոգիին բարիքը բաշխեցին Թէքէեան եւ Օշական, Կանաչեան եւ Պէտէլեան, Թաշճեան եւ Վահեան եւ տակաւին մեծ թիւ մը պատրաստուած ու կարող ուսուցիչներու:

Իրրեւ արդիւնք տարուած ճիգին եւ իրականացում բարերարներու իղձին, հաստատութենէն չրջանաւարտ եղան ու կ'ըլլան հայ երիտասարդներ՝ թրծուած հայ ոգիով եւ խանդավառ այն ամէնով՝ ինչ որ արժէքաւոր է ու թանկագին մեր Ժողովուրդի կեանքին եւ մշակոյթին մէջ: Մօտ հազար չրջանաւարտներ եւ շատ աւելի թերաւարտներ այսօր շատ կարեւոր դեր մը կը կատարեն արտասահմանի մեր իրականութեան մէջ՝ իրրեւ գրող, մտաւորական, արուեստագէտ, ուսուցիչ, խմբագիր եւ կամ նոյն-

խոհ սոսկական անդամ հայ համայնքներու: Չկայ գրեթէ հայ գաղութ մը, որուն համայնքային կեանքին մէջ նշանակալից բաժին մը չունենան ներկայացուցիչները Մելգոնեան Հաստատութեան: Եւ իրապէս, իւրաքանչիւր շրջանաւարտ բարոյական ամենածանր պարտաւորութիւնը ունի Հաստատութենէն երբ կը բաժնուի՝ հայ բաղմութիւններու օգտին ի սպաս դնելու իր մտաւորական պաշարը, բայց մանաւանդ այն ինչը՝ զոր կարելի չէ բացառել կամ սահմանել, եւ որ սակայն միակ զսպանակն է հայ անհատներու ազգային գործունէութեան: Տարբեր առիթներով եւ տարբեր պարագաներու այդ ինչը պիտի սահմանուի իրրեւ խանդավառութիւն, իրրեւ հաւատք գէպի մեր ցեղի ապագան, իրրեւ նուիրում մեր մշակութային եւ ոգեկան արժէքներու պահպանումին եւ կամ իրրեւ սոսկ հայ ըլլալու իրողութիւն: Բայց Հաստատութենէն շրջանաւարտի մը պարագային այս բոլորը կը միանան, ամփոփուելու համար միակ բառի մը՝ Մելգոնեանցիութեան մէջ: Որովհետեւ Մելգոնեանցին, առանց ըլլալու յանձնապատասխան կամ ինքնակեդրոն, մարմնաւորողն է մեր ժողովուրդի առաքինութիւններուն, ցոլացումը՝ անոր տաղանդին եւ իր դատտիրարակութեան իսկ բերումով տարածիչը՝ հայ ոգեկանութեան: Եւ վերջապէս, Մելգոնեանցին բրօքալանտիստն է հայութեան՝ հայութեան մօտ թէ օտարներու առջեւ: Եւ այսպէս է որ պատիւ մը համարուելէ աւելի Մելգոնեանցի ըլլալը, անսակարկ նուիրումի, գոհարեման եւ անանձնական աշխատանքի անցագիր մըն է Մելգոնեանցիներու մեծ բնտանիքին պատկանիլը. բնտանիք մը, որուն եռանդուն անդամներուն կարելի է հանդիպիլ Հայաստանի մէջ թէ արտասահմանի, գրեթէ բոլոր հայ գաղութներու կեանքին կեդրոնը, միշտ գործունեայ, միշտ շարժուն, բայց միշտ կապուած իրենց Հաստատութեան եւ այդ «լոյսի անչէջ վառարան»էն իրենց եկող խեղաչներուն: Մելգոնեան անունը միայն յիշատակներու ամբողջ աշխարհ մը պիտի արթնցնէ իւրաքանչիւր Մելգոնեանցիէ ներս, յիշատակը օրերու եւ տարիներու՝ անցում եղբայրական ամենէն մաքուր մթնոլորտի մը մէջ, անհանգիստ որոնումներու եւ երջանկացնող գիտակցումներու երկար շարաններով, որոնց մէջէն ապագայ հայն է որ կաղմաւորուած է, անյեղ ուղղութեամբ եւ վճռակամութեամբ: Անոնք որոնք երջանիկ բախտը ունեցած են գտնուելու հո'ն, այդ Հաստատութենէն ներս ամբողջ վեց երկար տարիներ. անոնք միայն իրենց խելահաս կեանքի գանազան հանգրուաններուն պիտի կարենան ետ նայիլ գէպի իրապէս գեղեցիկ պատանութիւն մը, որուն օրերն ու ժամերը խորհուրդով լի եղած են, շինարար տքնութեամբ եւ հաւատքին ճառագայթով լուսաւորուած:

Եւ այսօր, մեր ցեղի արժէքներուն գիտակից եւ «մոլեռանդ պաշտում մը ուխտած» ա'յս սերունդն է որ քառասունհինգ տարիներէ ի վեր աշխարհացրիւ հայ մանուկներուն կը տանի մեր յեղուին համն ու հոտը, եւ բաղմութիւններուն՝ ճաշակը մեր մշակոյթին, երազը Մայր Հայրենիքին:

Սակայն հակառակ Մելգոնեան հարազատներու իշխանական նուիրարեւումին, հակառակ բոլոր շրջանակներու կողմէ

յայտնուած՝ բաղձանքներուն, Մեղզոնեան Կրթական Հաստատութիւնը թերեւս ծրագիր մը միայն մնար, եթէ չգտնուէր այդ նըպատակը իրագործող Իմաստուն Տնտեսը՝ յանձին աղագնուէր Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան եւ անոր Իմաստուն ղեկավարներուն, որոնք անընդմէջ հոգածութեամբ եւ մասնաւոր սիրով տեսան ծաղկումն ու աճը Հաստատութեան, մինչեւ ներկայի գեղեցիկ օրերը։ Հ. Բ. Ը. Միութեան ղարոցաչէն երկարամեայ գործունէութեան լաւագոյն իրագործումն է Մեղզոնեան Կրթարանը, հայապահպանումի մեր ճիգերուն ամենէն ամուր պատնէշներէն մին արտասահմանի մէջ, սիրուած եւ յարգուած ամբողջ Հայութեան կողմէ։

Միշտ չէ որ մեզի կը տրուի հաճոյքը ողջունելու գործունէութեան եւ կեանքի հանգրուան մը, այնքան մօտ մեր բոլորի սրտին եւ մտածումներուն։ Մեղզոնեան Կրթական Հաստատութեան քառասունհինգամեակին առիթով, անգամ մը եւս թող թարմանայ յիշատակը Մեղզոնեան հարազատներուն, անգամ մը եւս թող գիտակցինք Հ. Բ. Ը. Միութեան կրթական գործունէութեան եւ մեր մաղթանքը թող ըլլայ որ Հաստատութիւնը շարունակէ ապրիլ եւ գործել անսայթաք ու անչեղ, մեր ցեղի այսօրին ու վաղուան համար։

Ա. Գ.